

Summary. In the article it is substantiated the importance of upbringing national dignity of primary schoolchildren in after-curricular activity. On the basis of scientific sources it is essenced the meaning of the notions «dignity» and «national dignity». Several specific complementary aspects of the phenomenon and the structure of national dignity, national pride are analyzed. It is defined that education provides a versatile and deep knowledge of the pupils and it is based on the knowing each pupil of himself as individual and as a part of the nation. The age characteristics of children of primary school and its influence on the upbringing process of national dignity are determined.

The attention is given on: focus on group activity; forming of personal reflection (the ability to set this/her own limits of their opportunities); forming and generalization of self-conscious; awareness and restraint in the expression of feelings, forming high senses; awareness of voluntary actions and qualities. Forms and methods of extracurricular activity in the upbringing of national dignity in he pupils of primary school are briefly described . Attention is focused on upbringing wide range of active methods that form the value attitude to oneself, to other, to people, to state, to Ukrainian nation.

Key words: junior age, personality, dignity, culture dignity, national dignity, extracurricular activity, educational process, empathy, reflection, forms and methods of upbringing.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2015

К. С. Кондратюк

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ КЛАСИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація: У статті аналізуються погляди українських класиків на проблему національного виховання учнівської молоді. Встановлено, що національне виховання відіграє важливу роль у відбудові держави, це один із компонентів, який впливає на формування у молодого покоління національної свідомості і самосвідомості, виховання патріотизму, національних цінностей, особливостей, характеру.

Ключові слова: національне виховання, народна педагогіка, учнівська молодь.

Актуальність теми. Актуальність національного виховання в Україні визначається потребами суспільства у всебічній активізації

інтелектуального і духовно-творчого потенціалу національних та загальнолюдських цінностей, суперечливими процесами включення особистості в соціальне життя, необхідністю забезпечення єдності, наступності та послідовності виховуючих впливів різних соціальних інститутів, постійного коректування виховного процесу.

Проблема національного виховання має глибоке коріння. На важливості його формування в учнівської молоді акцентували увагу В. Мономаха, Г. Сковорода, М. Грушевський, М. Максимович, О. Потебня, П. Чубинський, П. Юркевич та багато інших. Цілісна концепція національного виховання від родинно-родового до державного, від релігійно-філософського до практично життєвого знаходить своє відображення у філософії П. Юркевича, педагогіці І. Огієнка, О. Духновича, Т. Шевченка, І. Франка, історичній думці М. Грушевського, М. Костомарова, М. Максимовича, Д. Чижевського, Д. Яворницького та ін.

Значний внесок у розвиток методики формування національної самосвідомості молоді зробили вітчизняні педагоги Г. Ващенко, О. Дорошкевич, О. Духнович, П. Куліш, С. Русова, К. Ушинський. Вітчизняні вчені А. Алексюк, І. Дзюба, В. Дончик, М. Євтух, М. Стельмахович, Д. Тхоржевський у своїх працях досліджували проблему розвитку вітчизняної педагогічної думки у сфері формування національної свідомості громадян України.

Цінними у контексті нашого дослідження є погляди У. Нетаврової та Л. Ходанич, які розкривають проблему формування національної свідомості учнів на уроках української літератури. Особливості позакласної роботи в школі на матеріалі уроків трудового навчання із залученням національного компонента проаналізовано дослідником А. Терещуком. Дослідниця О. Батухтіна пропонує знайомити учнів з українською культурою через знайомство з особливостями української народної іграшки. У праці Г. Гуменюк охарактеризовано туристсько-краєзнавчу роботу з учнями.

Важливість національного виховання визначена в низці документів, зокрема Законі України “Про освіту”, “Про позашкільну освіту”, Концепції національного виховання, Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні та інших.

Мета статті проаналізувати проблему національного виховання учнівської молоді у творах класиків української педагогіки.

Виклад основного матеріалу. З давніх часів характерними ознаками української педагогічної думки були різноплановість та врахування особливостей досвіду національного виховання. Біля його витоків стояли вітчизняні мислителі, філософи, педагоги, історичні діячі.

Концептуальні шляхи та засоби національного виховання закладено у педагогічних працях І. Огієнка. Спираючись на вироблену впродовж століть своєрідну культуру українців, що віддзеркалює багатовіковий досвід взаємин з іншими людьми, викладає своє розуміння значення культурно-історичних цінностей, їхнього впливу на процес виховання. Цю коротку історію культурного життя українського народу сьогодні можна назвати підручником нашої поведінки, неоціненним духовно-національним скарбом, якого особливо тепер потребує спрагнена душа українця. Могутнім і впливовим чинником формування у молоді української ментальності, українського національного характеру, як підкреслював І. Огієнко, має стати вивчення української культури, „віковічної культури нашого народу, як нації“, тієї культури, до якої народ ішов довгим шляхом [2, с. 44].

Вагомий внесок у теорію національного виховання внесла С. Русова, яка стверджувала, що виховання буде успішним лише за умови, якщо воно буде народним. „Національне виховання виробляє у дитини не подвійну хитку моральність, а міцну цілісну особу. Воно стискає думку дитини у вузькому шовінізмі: навпаки, після правдивого національного виховання дитина звикає кохатися в народних скарбниціях і шукатиме цих культурних скарбів і у других народів“ [3, с. 60]. Вона твердо стояла на позиції націоналізації української школи. Становлення особистості дитини невід’ємне від засвоєння нею національно-культурних надбань свого народу. Тільки на рідному ґрунті, серед рідної пісні і слова, вказувала вона, здатна вирости національно-свідома людина. Визнаючи віковічне значення школи, шкільної освіти для найкращого розвитку дітей, великий педагог зазначала, що „ми не можемо не бачити, що найкраща школа без позашкільної освіти та її допомоги не дає великих корисних результатів“ [Там само, с. 99].

Всебічно проаналізувавши сутність більшовицького, християнського, загальноєвропейського й націонал-соціалістичного ідеалів виховання, Г. Ващенко будує модель українського національного виховного ідеалу. Слушною є думка науковця про те, що виховний національний ідеал не може бути відбитий лише в педагогічних системах. Його цінності відображені у звичаях народу, продуктах творчості його представників. Вчений підкреслює, що виховний ідеал, який „витримав іспит історії, найбільше відповідає психології народу та його призначенню, увійшов у психіку народних мас, відбитий у народній творчості і в творах кращих митців і письменників, що стали духовними провідниками свого народу“ [1, с. 104].

Крім того, Г. Ващенко всебічно характеризує в історичному контексті традиційно-український ідеал людини, а також завдання

гармонійного виховання української молоді в контексті завдань, що стоять перед українським народом. Він зазначав: „молодь необхідно виховувати в пошані до кращих національних традицій, в той же час треба урахувувати завдання сучасності“; „знати психічні властивості українців і причини їх невдач“; навчити „служити Богові й Батьківщині“, „основне завдання молоді – це виховання міцної волі і характеру. Тому значне місце у національному вихованні молодого покоління відводиться прищепленню в них прагнення до найвищої мети об’єднання українського народу задля блага і щастя Батьківщини“ [Там само, с. 162-173].

У період 70-80 років ХХ ст. в завдання виховання радянської людини входило формування непримиренності до проявів різного роду націоналізму, це було важливим стимулом розвитку теорії і практики національного виховання, яке повинно бути проінтегровано національним духом не з позицій ворожнечі до сусідів, а з позиції любові до рідного краю, збереження і розвитку національних традицій, культури, мови, літератури, мистецтва тощо. Характерним для української педагогічної думки було те, що, виховуючи на національних засадах, необхідно забезпечити єдність національного і загальнолюдського, вносити у суспільні відносини національну рівність, толерантність стосунків і пошану традицій.

Важливу роль в цей період відіграє педагогічна спадщина В. Сухомлинського щодо розвитку ідеї національного виховання в школі. Саме у народній педагогіці вчений запозичає ідею звернення вчителя до серця і розуму дитини, шляхи розв’язання суперечностей між особистісними, національними та загальнолюдськими цінностями. Дослідник стверджує, що ціннісно-смилова сфера учня починає формуватися у сім’ї, а такі цінності, як любов, віра, краса, милосердя, добро, увага, істина, турбота про людей, є універсальними, морально-етичними поняттями, притаманними українцю [4, с. 185].

У кожного, на думку великого вченого, Вітчизна починається з чогось маленького, начебто непримітного; в життя кожного з нас назавжди до останнього нашого подиху входить щось єдине і незмінне, як груди матері, як її ласкавий дотик, як рідне слово. Це наш рідний куточок, який втілює в себе живий образ нашої Вітчизни. Національне виховання включає в себе пізнання, розуміння людиною своєї Батьківщини, становлення в душі патріотичної серцевини. Його джерелом є піднесення суспільних інтересів над власними, гармонія особистого щастя і суспільного блага. Основна перевага організації різних форм національного виховання полягає в розширенні безпосередньої діяльності та реальної можливості побачити результати своєї праці. В діяльності учнів має гармонійно поєднуватися праця навчальна і продуктивна.

У народних звичаях, обрядах, традиціях педагог вбачав витоки духовності учня, джерела його “духовного світу”, ”духовного життя”. Сферу духовного життя людини в педагогічному і психологічному аспектах дослідник пов’язував із розвитком формування її моральних, інтелектуальних, естетичних запитів та інтересів у процесі активної діяльності, стверджуючи, що національне виховання повинне носити діяльнісний характер. Одним із напрямів духовного життя дитини В. Сухомлинський вважав діяльність щодо самопізнання й самовиховання умінь та якостей, суттєвих для інших людей. Вчений підкреслював: «Не завдавай своїми вчинками, своєю поведінкою болю, кривди, турботи, тяжких переживань іншим людям. Умій підтримати, допомогти, підбадьорити людину, в якій горе. Пам’ятай, що таке горе може спіткати й тебе. Не будь байдужим» [5, с. 253].

У Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні зазначено, що “національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти” [6, с.4]. Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистих рис громадян України, які включають у себе національну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту [Там само].

Висновки. Система національного виховання в Україні складалася упродовж всієї історії її розвитку, котра, враховуючи національні риси і самобутність українського народу і на сьогодні є надійним гарантом його ефективності. В її основі лежать народна педагогіка, національна самобутність і колорит традицій, історичні засади. У сучасних умовах розвитку освіти і виховання ефективність національного виховання можна підвищити за умови поєднання наукової і народної педагогіки та створення умов для відродження, активного розвитку й утвердження культурно-історичних традицій у загальноосвітніх навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994.
2. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К.: Довіра, 1982.
3. Русова С. Дошкільне виховання / С. Русова. – Катеринослав: Українське видавництво, 1918.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1982.

5. Сухомлинський В. О. Вибр. твори: В 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1997. - Т.5.
6. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2004. - № 4 (5).

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Vaschenko H. Vychovnyi ideal. Text-book for teachers, youth and parents / H. Vaschenko. – Poltava: Poltavskiiy visnyk, 1994. (in Ukrainian)
2. Ohienko I. Ukrainian culture. Short history of Ukrainian life of Ukrainian people / I. Ohienko. – K.: Dovira, 1982 (in Ukrainian).
3. Rusova S. Pre-school education / S. Rusova. – Katerynoslav: Ukrainian vydavnytstvo, 1918. (in Ukrainian)
4. Sukhomlynskiy V. O. How to bring-up a true people / V. O. Sukhomlynskiy. – K. : Rad. Shk., 1982. (in Ukrainian).
5. Sukhomlynskiy V.O. Selected works: In 5 vol. / V. O. Sukhomlynskiy. – K.: Rad. Shk., 1997. –V. 5 (in Ukrainian).
6. National program of bringing up children and pupils in Ukraine // Svit vykhovannia. – 2004. – №4(5).(in Ukrainian).

Аннотация. В статье анализируются взгляды классиков украинской педагогики на проблему национального воспитания ученической молодежи. Установлено, что национальное воспитание играет большую роль в возрождении украинской державы, это один из компонентов, влияющий на формирование у молодого поколения национального сознания и самосознания, воспитания патриотизма, национальных ценностей, особенностей характера.

Ключевые слова. национальное воспитание, народная педагогика, ученическая молодежь

Summary. The article deals with the problem of national education in pedagogical investigations of Ukrainian classics. In is founded, that nowadays national upbringing plays an important role in forming new state, one of the important component of which is forming in young generation national conscious and self-conscious, upbringing patriotism, national values, keeping national peculiarities.

It is established that since ancient times the main criterions of Ukrainian pedagogical current of thought have been taking into account the peculiarities of experience in national education. On this important problem pointed their attention Ukrainian philosophers, pedagogues, historians. Pedagogical works by I. Ohienko show us conceptual ways and means of national education of young generation; he demonstrated his own understanding and meaning of culture-historical values and their influence

on the process of education and upbringing. S. Rusova upholds the position of nationalization Ukrainian school. In her opinion, only native land, its traditions, native language and songs take a great attention in forming national conscious in pupils. Educational ideal, to H. Vashchenko's mind corresponds to Ukrainian national psychology, it is reflected in national creative activity and in the works of Ukrainian writers state leaders.

Key words: national education, schoolchildren, classics of national pedagogics, young generation; pedagogical investigations.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2015

Д. В. Конончук

ВИХОВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Анотація. У статті розглянуто роль позакласної роботи в процесі виховання ціннісного ставлення до природи в молодших школярів, що є однією з найактуальніших проблем сьогодення – проблема екологічного виховання молодших школярів. Особливістю цієї статті є те, що в ній висвітлено основні завдання екологічної освіти сучасної молодшої школи та рівні сформованості в молодших школярів ціннісного ставлення до природи. Шкільна практика показує, що сучасна система освіти не забезпечує системного впливу на особистість молодшого школяра, саме тому пропонується виховувати у школярів молодших класів бережливе ставлення до природи в позаурочний час.

Ключові слова: виховання, ціннісне ставлення до природи, школярі початкової школи, екологічне виховання, позаурочна робота.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство в Україні визнає наявність гострих екологічних проблем, від вирішення яких залежить подальший розвиток нашої країни в усіх сферах життя. Значні території в Україні перетворені на регіони екологічної кризи, що вимагає невпинного піклування країни про природне середовище і добробут кожного громадянина. Це є обов'язковою умовою процвітання України в майбутньому, а виховання в особистості ціннісного ставлення до природи – одне з першочергових завдань усіх соціальних інститутів, у тому числі загальноосвітньої школи.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема формування у підростаючого покоління ціннісних ставлень привертала увагу і розроблялася як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями.